

Moll, les dues cançons, i els meus tres interlocutors de 1934; en la meua estada en el poble el 1961, oïa s sonora a tothom, allí i després (és on el motorista que em pujava a Atzeneta i jo, vam pendre mal, i després el metge del poble em féu pagar les despeses de la curació del barroer motociclista).

No tenint fonament aqueixa ss ni la o de Cavanilles, descartem doncs una suposada etim. VALLIS URSARIA.

MENCIONS ANT. S.XVI: *Useres* Memorial Muñoz (BSCC XIV, 430). No degué haver-hi moriscos, almenys gaire temps, car no figura en els censos de «crist. nuevos» del S.XVI; i en el de 1609, p.p. Boronat i Reglà, *Useres* figura amb 12 cases de «cri. viejos» dependents del Duque de Villahermosa (p. 105).

A l'ETIM. ens guiaran uns NLL del domini castellà amb el qual ja quasi afronta el seu terme municipal. *Uceda* «villa», prop de Guadalajara, i 2 pobles *Ucedo* a les prov. de Lleó i Astúries, 2 *Ucedo* o *Ucedos* a Galícia; d'on el Duque de *Uceda* de qui parla Quevedo (en *Grandes Anales*, Rivad. XXIII, 194b). Evidentment provinent de ŪLĪCĒTA i -ETUM col·lectiu de ŪLEX, -ĪCIS, nom del bruc en llatí clàssic, d'on el cast. dial. *uz*, viu encara com nom del bruc, sobretot en terres lleoneses, veg. *DECH* s.v. Però en toponímia se'n troben casos en moltes altres terres castellanes, i gallegues en què s'ha produït el mateix canvi de sufix que en el nostre: *Ucero* poble amb mun. de 300 hab. i un castell medieval, d'on baixa un riu del mateix nom a la dr. del Duero, 5 k. al Nord del Burgo de Osma; *Uceiras* lloc agre. a Tordoya, prop d'Òrdens (prov. Crunha) i 16 poblets *Ucerra* escampats per tot Galícia. Més que un canvi fonètic *d > r* com en *seguirilla*, *Algaira*, *gairó*, aquí es tracta de contaminació amb el sufix *-era*, *-eres*, que fa concurrència amb *-eda* en els col·lectius de plantes (rouerera=roureda etc.). En aquest cas anem a dir que hi hagué superposició del mot viu *Brugueres* sobre el sinònim ja fòssil **Usedes*.

UTXAFAVA

Poble d'Urgell, uns 30 k. a llevant de Lleida, a mig camí entre Mollerussa i Ivars. Ara mun. independent de Castellnou de Seana, del qual havia estat agregat.

PRON. POP.: *bučafāḃe* a Mollerussa i a Juneda i, menys sovint, *mučafāḃe* (Casac. 1920), a Albesa, però, 1931, m'ho rectificaren: «sí, però, tothom diu *mučafāḃe*» (LL. 29, 207). Havent-se intentat canviar el nom d'aquest poble en «*Vila-sana*», vaig fer imprimir en la 2a. ed. del *N.C.E.C.*: «el nom *Vila-sana* fou creat arbitràriament cap a 1935; no es veu cap raó per canviar el d' *Utxafava*, que constitueix per al poble una executòria de noble antiguitat, comprovada des de l'any 1179».¹

MENCIONS. ANT., (que numeraré per comoditat

de les referències): 1) 1179: «honorem inter *Oxafabam* et Ivarç---», *Cart. de Poblet*, p.65; 2) 1180: «--- in *Pulcropodio* et in *Montepessulano* et in *Sesana* et in *Castello novo* et *Oxafava* et in *Villa Nova* et in *Sto. Martino* ---», MiretS., *Templ.*, p. 155 (imprès *Oxasava*): hi reconeixem Bellpuig, Montpeller d'Urgell, Seana, Castellnou, etc.

3) 1181: Bernat d'Anglesola deixava a un fill possessions a «*Exafava* (junt amb) los castells de *Paganell*, *Vilanova*, *Exapcenic*, *Terme*, *Ivars*, *Montmagastre* y *Corbins*; y a son altre fill Bernat, los c. de *Golmers*, *Alberchs*, *Palau*, *Novela*, *Catiu*, *Balaguer*, *Ventoses* y la torre d'*Afif* --- y al fill Pere, los castells de *Mollerussa* y *Alfandarella*» (CCandi, *Mi.Hi.Ca.* II, 469).

4) 1189: «--- conamine --- in Com. nostro Urgelli, vid. in term. de Linerola; una, prope term. de *Exarapcenig* --- et alia conamina est juxta term. de castro de *Oixafava*, in loco q. voc. *Coma de Comite*» MiretS., *Templ.* 132.

5) 1259: Jaume I despatxa una ordre, signant-la a *Orsafava* (MiretS., *Itinerari de Jaume I*, p. 289).

6) 1260: id. una altra datant-la a *Oxafaba* (id. ib., 300).

7) S. XII: entre les parrs. del bisbat de Vic, consta *Oxafava* en el doc. II (manca en I i III) (p.p. Pladevall, nº 186).

8) 1259: *Oxafaba* (CCandi, o.c. II, 492).

9, 10 i 11) 1260: *Exafaba*, docs. d'Anglesola, datats 7, 8 i 9 d'abril, CCandi, o.c. II, 508 i 509.

12) 1260: *Oxafaba* --- *Oxafabam* (CCandi, o.c. II, 510)

13) 1260: el rei despatxa a *Oxafava* un cens a favor de Mengot de Boisano, veí de València, d'uns molins de Riola, te. Corbera (MtzFdo., *DocValACA* I, 282).

14 i 15) entorn de 1260, dos docs., en un *Exifaba* i *Exafaba* (Cubells, *RHisP* xxxvii, 122), i a l'altre id. i *Exifaba* (bis) (id. ib. 121).

16) 1299: Rduc. d'*Angulario*, dominus d'*Uxafava* (CCandi, o.c. II, 486).

17, 18 i 19) 1331, '32, '39: «ecclesia de *Uxafava*, -aba, -ava, parrs. vigatanes (Junyent, *Misc. Griera* I, 375, 383, 388).

20) 1359: *Uxa Fava* (*CoDoACA* XII, 47).

21) S.XVIII: *Uxafava* (Ripoll Vilamajor, monogr. XXVII, 4).

General a totes les mencions és la imperfecta *x*, com grafia aproximada de *č*, com sigui que el dígraf més clar *tx* trigà molt a fer-se popular.

En l'estudi de l'origen del nom (que encara ningú ha tractat, fora d'una vaga al·lusió meua en *BDC* xxxiii, 307n.), convé primer recordar o explicar alguns antecedents, que justifiquen les formes *Hort-sa-fava* i altres que s'hi complicaren.